

ВІДГУК

офіційного опонента професора, доктора психологічних наук,

професора кафедри психології та особистісного розвитку

Навчально-наукового інституту менеджменту та психології

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Балахтар Валентини Візиторівни

на дисертацію Чайки Ростислава Михайловича

«Оптимізація процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів», подану на здобуття

наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності

053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Доцільність дослідження проблеми оптимізації психологічного процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів в кризовий період сьогодення не викликає сумніву. Актуальність теми зумовлена об'єктивною потребою і стрімким розвитком технологій та необхідністю постійної адаптації до сучасних мінливих умов ринку праці в ІТ-сфері. Водночас, кількість наукових робіт, що присвячені дослідженню процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів, є явно недостатньою. Науковий інтерес до оптимізації процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів неодмінно включає вивчення сучасної психології кар'єри, існуючих концепцій, спрямованих на вивчення цього важливого феномена, підкреслюючи необхідність його подальшого дослідження

На наш погляд, вивчення оптимізації процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів є перспективним вектором розвитку психологічних досліджень, оскільки прояснює ряд метафізичних феноменів сучасної психології, на кшталт усвідомлення та переживання власного кар'єрного зростання спеціалістів в ІТ-сфері, розуміння індивідуальних, соціальних, професійних, освітніх чинників та умов, що безпосередньо впливають як на процес вибору, так і на прийняття рішень та кар'єрні результати тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації Р. М. Чайки варто оцінити як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані й достовірні.

Дисертаційну роботу характеризує чіткість у визначенні об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження. Ґрунтовно описана методологія дослідження та комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів, що уможливають розв'язання поставлених завдань. Надійність результатів дослідження забезпечується також наскрізним характером зв'язку між етапами дослідження, репрезентативністю вибірки, відповідністю діагностичного інструментарію критеріям надійності та валідності, наявністю математичних методів обчислення та методів статистичної оцінки експериментальних даних, апробацією результатів дослідження на науково-практичних заходах.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та результатів, представлених у дисертації. Безсумнівною є достовірність висвітлених у роботі результатів, підкріплених різносторонніми методами статистики.

Дисертація має безперечну наукову новизну, інноваційність, бо в ній вперше доведено існування та вивчено особливості взаємозв'язку соціально-демографічних та індивідуальних чинників прийняття кар'єрних рішень, складників процесу прийняття кар'єрних рішень та їхніх результатів, що безпосередньо впливають на самоефективність фахівця у професійній сфері, його здатність до працевлаштування і кар'єрного зростання

Результати емпіричного дослідження показали, що у значної частини ІТ-спеціалістів наявні проблеми при кар'єрному виборі, що проявляється у невпевненості щодо майбутнього професійного шляху. Автором були ідентифіковані ключові психологічні фактори, які позитивно впливають на процес прийняття кар'єрних рішень серед ІТ-фахівців.

Розроблено програму оптимізації процесу кар'єрного вибору ІТ спеціалістів, що дозволило статистично значимо збільшити показники самоефективності, професійної самооцінки, пошуку інформації про професії, плануванні кар'єри та зменшити – складнощі з нестачею інформації про процес прийняття рішень, професії, конфліктні кар'єрні прагнення, що в сукупності уможливило підвищити рівень суб'єктивного кар'єрного успіху і здатності до працевлаштування ІТ спеціалістів та управління кар'єрними очікуваннями.

У роботі розширено й доповнено розуміння змісту і структури поняття «процес кар'єрного вибору», категорій об'єктивного та суб'єктивного кар'єрного успіху, а також розкриття зв'язків між здатністю до працевлаштування та складниками об'єктивного та суб'єктивного кар'єрного успіху. Подальшого розвитку набули уявлення про роль і вплив демографічних чинників на кар'єрний успіх серед ІТ спеціалістів. у розширенні й поглибленні

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці психологічної програми, спрямованої на забезпечення оптимізації якості процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів. Апробована програма рекомендується для впровадження в системі вищої психологічної освіти, а також може бути використана в якості змістових орієнтирів з метою розв'язання завдань досягнення кар'єрного успіху, вибору спеціалізації чи майбутнього місця праці, розробки консультативних та тренінгових програм з оптимізації кар'єрного вибору чи вирішенні індивідуальних проблем, пов'язаних зі складнощами кар'єрного вибору.

Зміст теоретичних і практичних напрацювань дисертації може використовуватися у викладанні навчальних дисциплін «Психологія управління», «Організаційна психологія», «Профорієнтація та профвідбір», «Психологія професійної кар'єри та професійних деструкцій», «Кар'єрна психологія» та ін.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київського національного університету імені Т. Шевченка, Таврійського національного університету імені В.

I. Вернадського, в практичну роботу Львівської технологічної бізнес-школи, у роботу компанії з розробки програмного забезпечення ТОВ «Лінкап Студіо».

Оцінка змісту дисертації. Заслуговує на позитивну оцінку послідовність, чіткість та логічність викладу змісту і результатів дисертаційного дослідження результатів, коректність і професійність психологічного аналізу, що свідчить про високий рівень кваліфікації Ростислава Михайловича, відповідні вміння і навички теоретичної і практичної реалізації окреслених завдань відповідно до поставленої мети. Дисертант застосовує адекватний методичний апарат: аналіз науково-теоретичних джерел, спостереження, бесіда, психодіагностичні методи, статистичні методи обробки даних, що дозволяють виявити особливості впливу психологічного процесу кар'єрного вибору (профілів прийняття кар'єрних рішень Гаті, складнощів прийняття кар'єрних рішень Гаті та самоефективності прийняття кар'єрних рішень) на кар'єрні результати (об'єктивний та суб'єктивний кар'єрний успіх і здатність до працевлаштування) ІТ спеціалістів.

Безперечним успіхом дисертанта є викладені у першому розділі результати аналізу теорій, що лежать в основі кар'єрного вибору і уможливили визначити цінні інструменти для підвищення самоефективності та оптимізації процесу кар'єрного вибору. Зауважимо, що на підґрунті реалізованого емпіричного дослідження здобувачем старанно і креативно проаналізовано чинники впливу на кар'єрний вибір ІТ-спеціалістів, включаючи індивідуальні особистісні риси, соціальне оточення, освітній та професійний досвід. Імпонує ретельний аналіз дослідником цілої низки встановлених важливих емпіричних корелятив, зокрема інтенсивність профілів прийняття рішень, складнощі у процесі (недостатність інформації про етапи прийняття рішень, брак інформації про професію, а також внутрішні конфлікти) та рівень самоефективності й професійної самооцінки. Такі цікаві результати виступають ефективною запорукою наукової достовірності роботи й окреслюють нові перспективні напрями подальших наукових розвідок. На цьому тлі актуальним здобутком дослідника є виокремлення складників процесу

кар'єрного вибору та складників труднощів, котрі можуть виникати в особистості при здійсненні вибору кар'єри, розроблення й апробація полівекторної програми оптимізації психологічного процесу кар'єрного вибору серед ІТ-спеціалістів

Робота вдало структурована, кожен розділ є завершеним відповідно до мети та завдань наукового пошуку здобувача.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Структура та оформлення дисертації відповідають основним вимогам до такого типу робіт. Дисертацію викладено українською мовою на 272 сторінках друкованого тексту, з яких – 246 сторінок – основний текст.

Структура дисертаційної роботи характеризується логічністю та доцільністю: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Позитивне враження справляє і мовний стиль здобувача, що містить оригінальні авторські пояснення, порівняння та узагальнення.

Вступна частина дисертації містить чіткі формулювання, лаконічно та виважено представлена актуальність, методологічний апарат, наукову новизну та практичне зазначення дослідження, а також результати апробації одержаних результатів. Теоретичні припущення першого розділу є результатом ґрунтовного теоретичного аналізу проблеми оптимізації процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів, завдяки чому експериментальне дослідження особливостей процесу кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів та його оптимізації, викладене в другому розділі дисертації, постає закономірним емпіричним продовженням вивчення проблеми. В третьому розділі роботи описано результати впливу для досліджуваних чинників, в т.ч. й особистісних рис на процес кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів, а також розробку та реалізацію програми оптимізації процесу кар'єрного вибору. З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання здобувачем вимог **академічної доброчесності** в повному обсязі.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Джерельною базою дисертації стали фундаментальні наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців. У дисертації викладено детальний теоретичний аналіз проблеми, міжнародних досліджень, в яких розглядаються основні аспекти професійного самовизначення в ІТ-сфері, включаючи психологічні аспекти кар'єрного вибору та їх вплив на кар'єрні результати. При цьому, кар'єрний успіх в ІТ-галузі залежить від цілого ряду факторів, серед яких особлива увага приділяється внутрішній мотивації, самовизначенню та готовності до неперервного навчання. Чайка Р.М. обґрунтував критерії та індикатори, які дозволяють оцінити ефективність процесу кар'єрного вибору серед ІТ-спеціалістів

Отримані результати дисертаційної роботи висвітлено у 27 публікаціях, з них – 1 – стаття у виданні, що індексується науковою базою Scopus, 16 – статті у фахових вітчизняних виданнях, затверджених МОН України, 10 – публікації в збірниках матеріалів наукових конференцій.

У публікаціях всебічно висвітлено проблему соціально-психологічних чинників кар'єрного вибору українських ІТ-спеціалістів в умовах війни, взаємовідносин між профілями прийняття кар'єрних рішень та складнощами прийняття кар'єрних рішень, взаємовідносин між самоефективністю прийняття кар'єрних рішень та складнощами прийняття кар'єрних рішень Гаті та ін.

Дискусійні положення до дисертації, зауваження та пропозиції. У цілому варто відзначити високий науковий рівень розробок здобувача за результатами проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та, водночас, вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи:

1. Потребує обґрунтування позиція автора, який у першому розділі висвітлив результати ретроспективного аналізу теорій психології кар'єри, натомість сучасним теоріям приділяє значно менше уваги.

2. Зважаючи на значну кількість і змістовність результатів емпіричного дослідження особливостей кар'єрного вибору ІТ-спеціалістів та психологічних чинників досліджуваного феномену, було б доцільним оформлення загальної схеми, яка б наочно показала всі результати констатувального етапу експерименту.

3. Робота значно виграла б від представлення даних щодо вираженості інтенсивності профілів прийняття кар'єрних рішень, рівня складнощів у прийнятті кар'єрних рішень в учасників дослідження, а також рівня самоефективності у вибірці дослідження

4. Автор дисертації (с.214) зазначає, що «в умовах війни, онлайн освіти, а також враховуючи специфіку навчання українських ІТ-спеціалістів, ви застосували психологічний інструментарій когнітивно-поведінкового методу, що дозволило зосередитися на поліпшенні освітнього процесу щодо етапів прийняття кар'єрних рішень, розширенні знань про професії на ринку праці, та зменшенні внутрішніх конфліктів (складнощі прийняття кар'єрних рішень)». Бажано при цьому не лише зазначити вправи, а й висвітлити специфіку їх застосування для даної категорії фахівців.

5. З огляду на узгодженість розробленої й апробованої автором програми оптимізації психологічного процесу кар'єрного вибору ІТ спеціалістів з результатами емпіричного дослідження, а також її ефективність, підтверджену повторною діагностикою, як побажання на майбутнє вважаємо доречним, щоб автор детально висвітлив методичний зміст програми у додатковій публікації.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальний високий рівень наукового дослідження, достовірність і обґрунтованість висновків дисертанта та не зменшують наукову значущість виконаної роботи.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Чайки Ростислава Михайловича «Оптимізація психологічного процесу кар'єрного вибору ІТ спеціалістів», яке виконано на належному науковому рівні, характеризується науковою новизною, теоретичним та

